

С. Т. Полторак,
к. пед. н., професор, м. Київ

ДЕРЖАВНЕ ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

S. Poltorak,
PhD in pedagogical sciences, Full Professor, Kyiv

STATE PLANNING AND FORECASTING OF FUNCTIONING OF MILITARY INDUSTRIAL COMPLEXI

У статті здійснено дослідження процесів планування та прогнозування діяльності військово-промислового комплексу на державному рівні. Зокрема надано сутнісну характеристику військової економіки держави, складовою частиною якої є військово-промисловий комплекс. Проаналізовано можливості та перспективи використання програмно-цільового методу для планування та прогнозування функціонування військово-промислового комплексу в межах військової економіки.

The research of processes of planning and forecasting of military industrial complex activities at the national level is performed in the article. In particular, the common characteristic of military economy of the state, which component is the military industrial complex, is provided. The opportunities and prospects of use of the program and target method for planning and forecasting of military industrial complex functioning within military economy are analyzed.

Ключові слова: планування, прогнозування, воєнна економіка, військово-промисловий комплекс, програмно-цільовий метод.

Key words: planning, forecasting, military economy, military industrial complex, program and target method.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний економічний і політичний розвиток багатьох країн в умовах інтеграції світогосподарських зв'язків зіштовхується з необхідністю забезпечення захисту національних інтересів і власної безпеки, зокрема шляхом збільшення військово-економічної могутності і потенціалу країни, що багато в чому визначається станом військової економіки і, в першу чергу, військово-промислового комплексу країни. Військово-промисловий комплекс України як найважливіша складова національної економіки відіграє унікальну роль, забезпечує обороноздатність країни і піднімає технологічний рівень її економічного розвитку. Однак геополітичні зміни у світі в останні два десятиліття призвели до того, що Україна зіткнулася з проблемою збереження та ефективного управління ОПК.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Багато дослідників розглядають військові видатки як альтернативу інвестицій в невійськові галузі і, порівнюючи їх ефективність, показують, що військові витрати негативно впливають на інвестиції і, отже, на економічне зростання. Інші дослідники констатують, що їм не вдається виявити статистично значиму залежність між військовими витратами і показниками економічного зростання. Є й такі, хто вказує на існування прямої залежності між військовими витратами та виробництвом, особливо в металургії та інших технологічних галузях.

Разом з тим, практично всі автори сходяться на тому, що існують фактори, які впливають на економічне зростання як позитивно, так і негативно. Тобто існує певний оптимум у величині військових витрат. Один з під-

ходів до знаходження такого оптимуму запропоновано, наприклад, В.М. Бегмою [2; 3]. Крім того, військово-промисловий комплекс було досліджено такими вченими, як О. Д. Бакланов та В. М. Чумак. Однак розрахункові моделі та методики для оцінки впливу військових витрат на економіку країни у вітчизняних дослідженнях по суті відсутні.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження процесів планування та прогнозування діяльності військово-промислового комплексу на державному рівні.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- надати сутнісну характеристику військового економіки держави, складовою частиною якої є військово-промисловий комплекс;
- проаналізувати можливості та перспективи використання програмно-цільового методу для планування та прогнозування функціонування військово-промислового комплексу в межах військової економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Військово-промисловий комплекс є складовою і невід'ємною частиною військової економіки держави, яка покликана забезпечувати і зміцнювати обороноздатність країни.

У науковій літературі військова економіка розглядається в двох аспектах: специфічна частина народного господарства та галузь знань, що вивчає закономірності економічного забезпечення оборони країни і ведення воєнних дій.

Військова економіка включає безліч галузей дослідження, серед яких, наприклад, вчені з США виділяють такі:

- гонка озброєнь;
- військові союзи (наприклад, НАТО);
- потреба у військових витратах;
- взаємозв'язок між військовими витратами, економічним зростанням і розвитком;
- збройні сили (обов'язкова чи добровільна армія);
- забезпеченість військовою технікою;
- військово-промислова база;
- альтернативні промислові стратегії;
- експорт озброєнь;
- роззброєння і "мирний дивіденд" [1; 3].

Як специфічна частина народного господарства військова економіка являє собою особливий компонент і вид економіки держави, тієї частини виробничого комплексу, яка забезпечує військові потреби держави. Вона включає оборонні галузі промисловості, систему їх матеріально-технічного забезпечення, трудові і фінансові ресурси, що направляються на військові потреби, а також систему економічних відносин всередині військової організації держави і відносини цієї організації з цивільними секторами економіки.

До першого (традиційно виробничий) блоку військової економіки входять всі базові галузі промисловості в тій частині, в якій вони забезпечують оборонні галузі промисловості засобами виробництва, матеріалами і ре-

сурсами, а також обслуговують трудові ресурси цих галузей і особовий склад збройних сил предметами споживання. В цей же блок включаються транспорт, зв'язок, системи матеріального постачання, відповідні галузі науки, охорона здоров'я, заклади освіти та культури в частині забезпечення виробництва та експлуатації військової продукції та обслуговування збройних сил [2].

До другого військово-економічного блоку входить військова організація держави, головним чином, її органи тилового і матеріально-технічного забезпечення, фінансова та інші служби збройних сил, інших військ, військових формувань і органів.

Виходячи з виробничого процесу, військова економіка має певну структуру:

- виробництво засобів для військової продукції;
- виробництво предметів споживання для людей, зайнятих у військовому виробництві і для особистого складу збройних сил;
- виробництво кінцевої продукції (озброєння і військова техніка) [1, 4].

Таким чином, важливе місце у виробничому процесі крім підприємств ОПК грають і підприємства базових галузей (машинобудування, енергетика та ін.). Крім того, військова економіка не є відокремленою від цивільної сфери.

Ціла низка підприємств і організацій випускають як військово, так і цивільну продукцію або виробляють продукцію, яка споживається і в цивільних, і у військових секторах економіки (взуття, тканини, одяг, продовольство тощо). Таке функціонування військової економіки вносить вклад в інші галузі економіки у вигляді конверсійних програм, технологій "подвійного призначення" та розвитку високих технологій. Виходячи з цього, військово економіку не можна вважати виключно витратною.

Як галузь знань військова економіка є складовою частиною військової науки, що вивчає взаємозв'язки між військовою і економікою, питання оцінки та зіставлення військово-економічних потенціалів різних країн та їх коаліцій, визначення форм і шляхів мобілізаційної підготовки народного господарства тощо.

У світі опубліковано чимало робіт, автори яких намагаються обґрунтувати величину військових витрат, виходячи з їх впливу на економіку країни, причому роблять це із застосуванням складних математичних і статистичних моделей. Автори цих досліджень не приходять, однак, до єдиної думки щодо загального напрямку впливу витрат на економічний зростання.

Методом планування та прогнозування, який має особливе значення для ОПК, є програмно-цільовий метод (ПЦМ). Саме цей метод дозволяє здійснювати розробку плану, починаючи з оцінки кінцевих потреб виходячи з цілей розвитку ОПК при подальшому пошуку і визначенні ефективних шляхів і засобів їх досягнення, а також ресурсного забезпечення. Тобто сутність ПМЦ полягає у відборі основних цілей розвитку ОПК, розробці взаємопов'язаних заходів з досягнення в намічені терміни при збалансованому забезпеченні ресурсами з урахуванням їх ефективного використання [2; 3].

Використання ПЦМ може позбавити відповідальне відомство від бюрократичного контролю на кожному етапі реалізації проекту, від додаткових погоджень та уможливить істотно скоротити терміни реалізації проектів. Відповідальна відомство зможе самостійно здійснювати управління фінансовими потоками.

З метою покращення функціонування системи планування та прогнозування діяльності підприємств і організацій ОПК необхідно:

— моделювання перспективного фінансового плану забезпечення військового розвитку держави та його елементів, зокрема, сфери забезпечення оборонної безпеки;

— розробка інструментарію фінансового прогнозування в інтересах забезпечення середньострокового планування;

— обґрунтування системи індикаторів, які характеризують рубежі розвитку елементів військової організації та якості (оптимальності) фінансово-економічного забезпечення її розвитку;

— удосконалення методології програмно-цільового планування розвитку систем озброєння, військової та спеціальної техніки, здатних виконувати завдання забезпечення зовнішньої та внутрішньої безпеки держави;

— створення єдиної методології планування розвитку воєнної організації, включаючи організаційне будівництво та розвиток систем озброєння, військової та спеціальної техніки.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, у ході підготовки цієї роботи було вирішено такі завдання.

1. Надано сутнісну характеристику військової економіки держави, складовою частиною якої є військово-промисловий комплекс. Зокрема підкреслено, що у науковій літературі військова економіка розглядається в двох аспектах: специфічна частина народного господарства та галузь знань, що вивчає закономірності економічного забезпечення оборони країни і ведення воєнних дій.

2. Проаналізовано можливості та перспективи використання програмно-цільового методу для планування та прогнозування функціонування військово-промислового комплексу в межах військової економіки. Зок-

рема зроблено акцент на доцільності розроблення інструментарію фінансового прогнозування у зазначеному контексті.

У цілому, можливості застосування програмно-цільового методу для планування та прогнозування функціонування військово-промислового комплексу держави є достатньо широкими:

— планування витрат на бойову підготовку військ (сил);

— визначення воєнного бюджету;

— прогнозування витрат на проведення військових навчань.

Література:

1. Бакланов О.Д. Отечественный военно-промышленный комплекс и его историческое развитие / О.Д. Бакланов, О.К. Рогозина. — М.: Об-во сохранения лит. наследия, 2013. — 792 с.

2. Бегма В.М. Військово-технічна та оборонно-промислова політика України в сучасних умовах: аналітична доповідь / В.М. Бегма, О.О. Свергунов. — К.: НІСД, 2013. — 112 с.

3. Бегма В.М. Оборонно-промислові комплекси України та Росії: співробітництво, партнерство, конкуренція / В.М. Бегма. — К.: НІУРВ, 1998. — 192 с.

4. Чумак В.М. Україна і світовий ринок озброєнь / В.М. Чумак, В.М. Бегма, А.Ф. Кукин. — К.: НІСД, 1997. — 155 с.

References:

1. Baklanov, O. D. (2013), "Domestic military industrial complex and its historical development", Moscow, Russian Federation.

2. Begma, V. M. (2013), "Vijs'kovo-texnichna ta oboronno-promy'slova polity'ka Ukrayiny' v suchasny'h umovah" [Military and technical and defensive and industrial policy of Ukraine in modern conditions], Kyiv, Ukraine.

3. Begma, V. M. (1998), "Oboronno-promy'slovi kompleksi' Ukrayiny' ta Rosiyi: spivrobitny'cztvo, partnerstvo, konkurenciya" [Defense industry complexes of Ukraine and Russia: cooperation, partnership, competition], Kyiv, Ukraine.

4. Chumak, V. M. (1997), "Ukrayina i svitovy'j ry'nok ozbrojen'ny' [Ukraine and world market of arms], Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2017 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА: "САММІТ", "ІДЕЯ", "БЛІЦ ІНФОРМ", "KSS", "МЕРКУРІЙ", "ПРЕСЦЕНТР", "ВСЕУКРАЇНСЬКА ПЕРЕДПЛАТНА АГЕНЦІЯ", "ФЛОРА", "ПЕРІОДИКА", "КОБЗАР", "ДІАДА", "ДІЛОВА ПРЕСА", "ФАКТОР"